

Píše Václav Šmidrkal

(E*forum, 27. 01. 2021)

Dvanáctý díl rakouské ediční řady *Habsburská monarchie 1848-1918* uzavírá mnohasvazkové historiografické dílo, které vznikalo v časovém rozpětí čtyřiceti pěti let. První díl řady, který se zabýval hospodářskými dějinami habsburské monarchie, vydala Rakouská akademie věd již v roce 1973, zatímco poslední, dvanáctý díl vyšel pod názvem *Zvládnutá minulost?* v roce 2018. Se závěrečným svazkem se tak nejen uzavřel jeden velký ediční záměr, ale naplnil se tím také hlavní úkol Komise pro dějiny habsburské monarchie, která byla na Rakouské akademii věd pověřena jeho přípravou.

V úvodním příspěvku se **Helmut Rumpler**, jeden z editorů řady, zabývá místem habsburské monarchie v mezinárodní a národní historiografii a poukazuje na postupně rostoucí zájem o toto téma v souvislosti s rostoucím časovým odstupem od jejího zániku. Zatímco v době studené války se centrem výzkumu staly univerzity v USA, později se zájem rozšířil zpět do Evropy. Soudobý rozkvět zájmu o dějiny habsburské monarchie pak dává Rumpler do souvislosti s politickými změnami ve střední a východní Evropě po roce 1989 a rozšířením Evropské unie, což jednak otevřelo národní i mezinárodní možnosti spolupráce ve výzkumu a zároveň aktualizovalo otázku uspořádání prostoru střední Evropy.

Svazek je dále rozdělen do tří hlavních částí. První z nich se vrací k první světové válce a interpretacím jejího významu pro zánik habsburské monarchie a nové uspořádání poválečného světa. Vedle obecněji laděných příspěvků o historickém významu první světové války a jejich charakteristických rysech, se autoři věnují přehledu vzpomínkových a historiografických prací hodnotících příčiny zániku monarchie a významu „německé otázky“ pro uspořádání mezinárodních vztahů v době první světové války.

S devíti příspěvky je pak nejobsáhlejší částí knihy její druhý oddíl, který se věnuje národním historiografiím nástupnických států. Některé z textů jsou chronologickým přehledem hlavních vývojových tendencí národní historiografie (Česko, Polsko), jiné se zabývají jen některými konkrétními národními motivy (italské „zmrzačené vítězství“, idea „velkého Rumunska“, neúspěch ukrajinské státnosti, trianonské Maďarsko). Jiné se zabývají srbskou kulturou vzpomínání na atentát na následníka trůnu Františka Ferdinanda d'Este nebo problematikou formování rakouské národní identity v první polovině 20. století.

Třetí část nazvaná *Nová Evropa* obsahuje šest příspěvků k otázkám zahraniční politiky velmocí (Británie, Francie) vůči střední Evropě v meziválečném období, proměně

mezinárodní diplomacie na konci první světové války pod vlivem příslibů W. Wilsona a V. I. Lenina, situaci na Blízkém Východě po rozpadu osmanské říše, ruské historiografii k zániku habsburské monarchie a otázce federalismu v nástupnických státech.

Tento stručný přehled témat jednotlivých částí knihy naznačuje její heterogenitu. Na ní ostatně poukazuje i krkolomný podtitul svazku, který zní *Národní a mezinárodní historiografie zániku habsburské monarchie jako ideového základu nového uspořádání Evropy*. K rozklíčování smyslu této formulace bohužel příliš nenapomáhá ani stručná editorská předmluva. Podle ní nejde knize o faktografii příčin rozpadu monarchie a vzniku nového mezinárodního uspořádání, vlastně ani o dějiny historiografického zpracování těchto událostí. Spíše má jít o reflexi „rozchodu“ (Schlussstrich) nástupnických i jiných států s vývojem před rokem 1918, o to, jaký význam měl tento rozchod pro uspořádání regionu a politiku velmocí a konečně o to, jak se v čase měnilo historiografické hodnocení tohoto rozchodu.

Část příspěvků pochází z konference konané ve Vídni v roce 2014, část napsali autoři dodatečně na základě výzvy editorů. Kniha má tak do značné míry charakter konferenčního sborníku se všemi výhodami i neduhy tohoto žánru. Výhodou je pestrost témat a originalita autorských přístupů. V duchu sborníku tak editoři dali autorům volnou ruku, takže se nemuseli střežovat do předem vymezeného půdorysu a přizpůsobovat svůj text vnějším parametrům. Nevýhodou výsledku je pak nevyváženost, kdy některá očekávaná témata chybí, přítomnost jiných naopak překvapí. V části o národních historiografiích jsou tak dva příspěvky k české tematice, zatímco např. ke Slovensku žádný. Ještě výraznější je absence jihoslovenské problematiky, kterou zastupuje jen jeden text o kultuře vzpomínání v Srbsku. Naopak podnětný text o utváření rakouské národní identity zde působí trochu osaměle. Heterogenita knihy je i formální. Některé texty mají rozsah více než 45 tiskových stran, jiným stačí prostor pouhých devíti tiskových stran. Kniha je také psána ve dvou jazycích: asi dvě třetiny příspěvků jsou psané německy, jedna třetina anglicky. Přestože odborné publikum zabývající se dějinami habsburské monarchie oba tyto jazyky pravděpodobně ovládá, přeci jenom tento jazykový dualismus bral ohled spíše na potřeby autorů a editorů než čtenářů. I když některé příspěvky mají shrnující, příručkový charakter a jejich cílem není přinést nové výsledky základního výzkumu, knihu jako celek nelze přece jen vnímat jako příručku. Nebyla jí totiž věnována dostatečná péče při utváření její koncepce a editoři nepracovali s autory a jejich texty tak, aby společně vytvořili dílo, které je kohézní, jak pokrytím a zpracováním tématu, tak i formálními znaky typu rozsahu textů či jejich strukturou.

Otázkou však zůstává i to, do jaké míry je produktivní členit svazek v zásadě podle národních a mezinárodních perspektiv a volit tak národ, případně stát, jako hlavní kategorii, skrz niž je předmětná problematika nahlížena. Přinést do jednoho svazku různé národní pohledy je sice záslužné, ale s ohledem na soudobé trendy v oblasti transnacionalizace historického výzkumu a debat kolem kategorie „národa“ nepřilíš invenční. Studií, které se nedržely čistě národního rámce, jakým je text o dědictví

federalismu v nástupnických státech, je v této knize málo, ale působí osvěžujícím dojmem a naznačují, že svazek šlo postavit také jiným způsobem.

I přes „starou školu“, která z této knihy dýchá, však tuto knihu považuji za cennou, protože přináší aktuální shrnutí a podnětné zamyšlení nad různorodými interpretacemi první světové války a následky rozpadu habsburské monarchie. Síla této knihy však tkví v jednotlivých příspěvcích, které napsali přední odborníci na svou problematiku a které někdy izolovaně, někdy spíše jen v tušené obsahové synergii s jinými částmi knihy, přinášejí fundovaný přehled o zkoumaných problémech. Svazek však o něco méně funguje jako celek, protože nemá jasnou editorskou koncepci. Závažnost zpracovaného tématu a renomé oslovených autorů přitom představovaly potenciál připravit knihu, která by se v oboru „Habsburg Studies“ mohla stát zásadním orientačním dílem k interpretacím zániku rakousko-uherského soustátí.

Helmut Rumpler / Ulrike Harmat (eds.): *Bewältigte Vergangenheit? Die nationale und internationale Historiographie zum Untergang der Habsburgermonarchie als ideelle Grundlage für die Neuordnung Europas*. Wien: Verlag der Österreichischen Akademie der Wissenschaften, 2018, 543 s.

www.ipsl.cz